

Ljudski zdravilec Gašper Jenko in njegove rokopisne padarske bukve

Izvleček

V dosedanjih zapisih o rokopisnih padarskih bukvah, najdenih na Loškem, tokratne, imenujemo jih Jenkove, v Loških razgledih še niso bile omenjene. V pripovedovanju potomcev zdravilca Gašperja Jenka iz Virloga sem zasledil njihovo prepričanje, da je zdravilske bukve napisal Gašper Jenko sam. Po pripovedovanju je bil brihten, lepo je pisal, znal je nemško. V spomin nanj so njegovi potomci poskrbeli za skeniranje in vezavo manjšega števila izvodov. Pregled vsebine je pokazal, da gre za enega od novejših prepisov prvotnih Lipičevih padarskih bukev. Tokrat obravnavani prepis je nastal v zadnjem desetletju 19. stoletja. Pomemben del bukev je identičen s karlovškimi, o katerih sem pisal v 63. številki Loških razgledov, zato vsebini namenjam nekaj manj prostora kot v dosedanjih zapisih o padarskih bukvah in ga je več ostalo za zapis o zdravilcu in vaškem posebnežu Gašperju Jenku, ki ga v tej publikaciji doslej še nismo srečali.

Ključne besede: Francon iz Virloga, zdravilec Gašper Jenko, rokopisne padarske bukve, črne bukve, uroki.

Abstract

Folk healer Gašper Jenko and his barber surgeon's book

In the records of manuscript barber surgeon's books so far found in Loška, this one, called Jenko's, has not been mentioned in Loške razgledi. The descendants of the healer Gašper Jenko, from Virlog, believe that the barber surgeon's book was written by Gašper Jenko himself. According to the story, he was clever, wrote beautifully and knew German. In memory of him, his descendants have had a small number of copies scanned and bound. A review of the contents revealed that this was one of the more recent transcripts of the original Lipič barber surgeon's book. This tran-

scription was made in the last decade of the 19th century. An important part of the book is identical to the Karlovac one, which I wrote about in the 63rd issue of Loški razgledi, so I devote a little less space to the contents of the barber surgeon's book than in contributions to date on barber surgeon's books, and more is left for notes on the healer and village character, Gašper Jenko, whom we have not so far encountered in this publication.

Key words: *Francon of Virlog, healer Gašper Jenko, manuscript barber surgeon's book, book of spells, spells.*

Uvod

V začetku leta 2017 sta me poklicala Breda in Gašper Poljanec iz Zabrajde in mi povedala, da imajo, v knjižico vezane, skene zapiskov zdravilca Gašperja Jenka, po domače Francona iz Virloga, deda Gašperja Poljanca. Dogovorili smo se, da bom skušal zdravilske zapiske pregledati in ovrednotiti. Gašperja Jenka nisem zasledil v nobenem pisanju o padarjih oziroma zdravilcih na Loškem. Tudi Meta Sterle, ki je doslej objavila najpopolnejše zapise o ljudskih zdravilcih na Loškem, ga ne omenja.¹ Od Gašperja Poljanca sem zvedel, da je Gašper Jenko, njegov ded, pri zdravljenju uporabljal zapisane recepte za pripravo zdravilnih pripomočkov. Original zapiskov se nahaja pri Jenkovi vnukinji v Naklem. Tako sem dobil v roke lično, v platno vezano knjižico *Zdravilčevi zapisi*. Replika je nastala spomladi 2007. Na prvi notranji strani je naslovu dodan še podnaslov *Gašper Jenko (1858–1941)*, na tretji strani pa je celostranski Gašperjev portret s pripisom: *Franconu Gašper z Virloga – Mehelu Gašper s Pevna – zdravilec – furman – kmet – urok*. Četrta stran je namenjena kratki razlagi nastanka predgovora oziroma uvoda k *Zapiskom*: *Opis starega ata je na osnovi spomina njegovih vnukinj in vnukov, tako kot so slišali od svojih mam – Gašperjevih hčera. Naše mame in mi smo znali zelo različno poslušati in opazovati. Nekatere pripovedi si zato nasprotujejo ali pa morda dopolnjujejo*. Gašper Poljanec je napisal štiristranski predgovor, ki je brez naslova. Predstavljam ga v nadaljevanju.

Stari ata Gašper se je rodil v vasi Pevno leta 1858,² kot najmlajši od devetih otrok. Ob rojstvu je bil njegov ata Luka star 54 let, mama Mica Logonder - Lnkčova (Lenkčeva, op. TK³) iz Virloga pa je imela 43 let. Pravijo, da so otroci starejših staršev bolj bistri. Tudi starejši bratje in sestre so Gašperja lahko marsikaj naučili.

Lukov ata, tudi Gašper, se je rodil v Virmašah, njegov oče Matevž, ded Primož in praded Jernej so bili iz Reteč.⁴

1 Sterle, Ljudsko zdravilstvo na Loškem, str. 87–122.

2 Rodil se je 4. 1. 1858 v Pevnem št. 8, umrl pa 10. 10. 1941 v Virlogu.

3 TK: Tone Košir.

4 Rodbino Jenko, vulgo Pr' Miheluc, Pevno št. 8, je raziskal Jure Svoljšák iz Virmaš: Gašper Jenko (1634), Jernej (1673), Primož (1708, Reteče), Matevž (1739, Reteče), Gašper (1771–1845,

Franconova družina okoli leta 1932. Z leve spredaj sedijo: Urška, mama Marija - Micka, Tone, ata Gašper, Francka; zadaj stojijo: Tončka, Ivankina pastorka Marta Zemljič, Ivanka, por. Zemljič, Zalka, Katka, Angela in Marica. (vir: družinski arhiv Jureta Svoljšáka)

Od Gašperjevih bratov je ostal na domu Pri Mehelu⁵ v Pevnu Jure, Jaka se je oženil h Košenku pri Svetem Duhu. France in Martin sta se udeležila vojne za aneksijo Bosne k Habsburžanom. Ker sta se v vojni dobro izkazala, sta dobila odlikovanja in dobre službe. France je menda postal celo finančni svetnik na dunajskem dvoru.⁶ Martin je služboval v Ljubljani in imel dva sinova. Ko sta prišli teti Zalka in Elčka na obisk, je povedal, da eden od sinov ni za nobeno rabo. Samo poplesava. Kasneje se je izkazalo, da je bil to znani plesni učitelj Jenko.⁷ Sestra Tina se je poročila k Žagarju na Suho,⁸ Jera k Martinovim v Moškrinj, Katra je bila mama Šinkove Reze iz Veštra. Ana je šla k Proju v Pevno.

Virmaše). Luka (1804–1878, Pevno), se je oženil z Mico Logonder (1815–1888), Lenkčevo iz Virloga št. 4, kasneje 9. Luka je bil kmet in konjski mešetar. Luka in Mica sta imela devet otrok, med njimi tudi Gašperja (1858–1941).

5 V *Status animarum* župnije sv. Jurija Stara Loka je napisano domače ime Mihelovc.

6 V *Status animarum* je pri njegovem imenu pripisano *Litija, Dunaj*.

7 Plesni učitelj Adolf Jenko (1902–1985) je imel v Ljubljani zelo znano plesno šolo že pred 2. svetovno vojno pa tudi po njej. Bil je sin Franca Jenka iz Godiča pri Mekinjah v okolici Kamnika in ni naš sorodnik. (Povzeto po elektronskem-pismu Jureta Svoljšáka, dne 9. 11. 2017.)

8 Pravilno: Žarger.

Govorili so, da je bilo tam zakopano zlato v nekem loncu. Zaplenili so ga vojakom, ki so se vračali iz vojne.⁹ To zlato je izginilo in je imela Ana zaradi tega precej sitnosti. /.../

Stari ata Gašper je znal zelo dobro nemško in tudi pisal je lepo. Že otroci so se na skrivaj igrali šolo pod podom. Ata Luka je bil poleg kmeta še mešetar in je bilo tako doma veliko prilik za razna učenja. Na osnovni šoli ga je (Gašperja, op. TK) učitelj velikokrat poklical, da je razložil učencem učno snov ali kaj izračunal. Povedal mu je tudi, da ne bo mogel biti najboljši učenec, če bo hodil tako strgan in neurejen v šolo. Kje se je stari ata naučil zdravilstva, od kod želja in hotenje za zdravljenje in zanimanje za duhovnost, nismo mogli izvedeti. Bil je tudi urok¹⁰ in je imel črne bukve. Potem, ko je šel zagovarjat bolno živino, je prišel domov utrujen in legel na peč. Močno se je potil in blodil, da hočejo peklenški potegniti odejo z njega. Žena Micka in hčere so molile, da bi se hudiči umaknili iz njegove duše.

Eni viri tolmačijo, da so črne bukve med vojno (verjetno med prvo, op. TK) zakopali. To naj bi videla ta bajtna Marjana in jih vzela. Druga razlaga je, da sta v vasi živeli dve babi, ki sta hodili prishuškovat pod Franconovo okno. Potem sta naznanili, da se Pr' Francon dogaja nekaj v zvezi s peklenškimi in proti cerkvi. Črne bukve naj bi vzeli žandarji in jih zažgali.¹¹ Mama Micka je ravno takrat rodila našo mamo Marico in so obe skupaj zaprli za tri dni, dokler niso dobili bukev.¹² Gašper je bil na žandarje zelo hud in je rekel, da bi bilo bolje, če bi bil na Fari en kaplan več kot trije žandarji.

Na starega ata so se zaradi zdravljenja obračali tudi iz bolj oddaljenih krajev. Nekoč so prišli sredi noči z volom ponj in ga odpeljali k bolniku v Podrečo. Preden je šel zdraviti, je moral biti nekaj časa sam. Meditiral je in molil. Zelo zanimivo je pripovedoval, kako se je pogovarjal z znanci in prijatelji, ki so že umrli. S pokojnim Šimnom sta nekoč celo noč hodila od Lenkča po vasi.¹³

Stari ata Gašper se je k Franconu v Virlog priženil.¹⁴ Vzel je Uršulo Šust, ki mu je rodila pet otrok. Odrasla sta le teta Ivanka, ki smo jo poznali in je živela v Koprivnici. Njen brat Janez je šel v Ameriko. Ubili so ga potem, ko je zadel precejšnjo vsoto denarja na loteriji in ga vložil v banko. Ta denar je teta Ivanka podedovala. Žena Urša je Gašperju kmalu umrla.¹⁵ Oziral se je za novo ženo

9 Verjetno je šlo za Napoleonove vojne.

10 V tem primeru je mišljena oseba, ki je znala bolne zdraviti z uroki in zagovarjati uročene.

11 France Štukl meni, da so v tem času utegnili preganjati tudi padarske bukve, saj so imeli šolani zdravniki v Škofji Loki že pomemben vpliv.

12 To naj bi se zgodilo leta 1912, ko je bila rojena Marija - Marica Jenko, kasneje por. Poljanec, Pri Kajžniku v Starem dvoru.

13 Pri Šimnu, v *Status animarum* je napisano Šimnovec, Virlog št. 5, kasneje 8, so se pisali Kalan. Verjetno je o hoji in pogovoru s pokojnim Šimnom pripovedoval Gašper sam.

14 K Franconu, Virlog št. 14, kasneje 2, se je priženil leta 1887.

15 Umrla je leta 1904.

Pri Balantaču.¹⁶ Nato se je poročil z Jurčkovo Micko, ki se je pisala Langerholc.¹⁷ Bil je menda otrok že na poti. Gašper je bil zelo rodovit, saj mu je Micka rodila kar dvanajst otrok.

Ob nedeljah po maši sta se z župnikom usedla v gostilni Pri Mrušču.¹⁸ Imela sta dolge pogovore. Domov je po takih pomenkih prihajal dobre volje. Na Mickine pripombe glede pijače je kazal, kako lahko hodi naravnost po eni dili (podnici, op. TK) v hiši. Da bo Micka vedela, kako je vse v redu z njim, je pokazal, da lahko hodi tudi po dveh dilah. Rad je tudi povedal: »Nas čednih je mal. Srednje čedn se še dobi.« Stari ata je rad žvečil tobak. Kepice prežvečenega tobaka (čike, op. TK) je odlagal na različna mesta v hiši. Ni se prav rad preoblečil. Micka je morala posebej paziti, da je oblekel oprano in zlikano perilo za naslednji teden. Kopal se je v potoku pod mostom. To je počel tudi takrat, ko je bilo hladno. Pod mostom je bil skrit pred drugimi ljudmi.

Gašper je bil družaben človek. Ob nedeljah popoldan so z Lenkčem, Šimnom in včasih z Markom kvartali.¹⁹ Kar dosti je fural. Prevoze so mu naročili ali pa je vozil z oddaljenih njiv, travnikov in gmajn. Preden je pripeljal domov, se je najraje ustavljal v gostilni Pri Franconu v Binklju.²⁰ Zelo ga je zanimalo, kaj se naokoli dogaja in tudi sam je imel marsikaj povedati.

Stari ata je igral igre na srečo. To so bile predvsem razne loterije. Imel je močno upanje, da bo nekoč zadel veliko denarja. Takrat bo prestavil potok tako, da bo odpravil oba ovinka. Prestavil bo tudi gnojno jamo, da bo lepo pri hiši. Te njegove želje je pozneje uresničila njegova hčerka Francka. Knjige so Gašperja zelo zanimale. Zbiral jih je in tudi naročal od Mohorjeve družbe. Knjige je spravljaval v skrinjo, kjer so bili tudi vsi važni dokumenti. Stari ata je bil trdnega zdravja. S sinom Tonetom sta furala še v njegovem 83. letu starosti. Poležaval je le kakšen teden pred smrtjo. Umrli je leta 1941, ko je njegova hči Francka rojevala našega bratranca Tineta.²¹ Tine se je rodil pri nas v Starem dvoru.²² Ni bilo dobro, da bi Gašper vedel za sina neporočene hčere.

Zabrajda, 18. marca 2007; zapisal Gašper Poljanec, vnuk.

16 Virlog št. 7, kasneje 9, pisali so se Jugovic.

17 Marija Langerholc, roj. 1879, Binkelj 18; domače ime Pri Jurčku v *Status animarum* ni vpisano.

18 Gre za hišo na starološkem "trgu", vulgo Mongar, kasneje Mrušč, Stara Loka št. 30, kjer so imeli najprej trgovino, po letu 1932 pa tudi gostilno. Glej: Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki III*, str. 156–157.

19 Šimna sem že omenil. Marko, Virlog št. 10, kasneje 4, se je pisal Karlin (rekli so mu tudi Markuc). Lenkč, Virlog št. 4, kasneje 9, s priimkom Logonder, je bil Gašperjev bratranec po materi. Z gospodarji naštetih domačij so si bili vrstniki in prijatelji.

20 Pravilno: Pri Fortunovcu.

21 Gašperjeva smrt je vpisana v okupacijski mrliški knjigi 1941–1945, str. 51. Umrli je zaradi starostne oslabelosti.

22 Po domače Pr' Kajžnk.

Florjančič, Pavel: *Franconova bajta*, po 2. svetovni vojni; akvarel 30 x 42 cm, okoli leta 1960.

Jure Svoljšák se spominja pripovedi mame Angele,²³ da je njen oče Gašper šel z župnikom skoraj vsako nedeljo po maši k Mrušču, kjer je bila gostilna:

Tam sta »šnopčkala« in razpravljala o duhovnih zadevah. Včasih sta imela tudi ostre debate. Očitno je župnika motilo, da je Gašper pri zdravljenju uporabljal uroke, zapisane v črnih bukvah. Od Mrušča je šel Gašper domov. Popoldan pa so prišli k njemu Lenkč, Šimnuc in Markuc. Vrgli so karte, a le za manjše zneske. Zraven so debatirali in vneto čikali ter pljuvali po tleh. Franconove ženske so bile nejevoljne, ker so za njimi morale čistiti vso svinjarijo po podu.

Takrat, ko so žandarji zaprli Gašperjevo ženo Micko, je malo prej rodila hčer Marijo - Marico, zato je imela komaj rojeno deklico s seboj v zaporu. To je bilo jeseni 1912. To sklepam iz pripovedovanja naše mame, ki je vedela, katerega otroka je njena mama vzela seboj v zapor.

Ne vem natančno, ali je bil plesni mojster Adolf Jenko sin Martina ali Franca.²⁴ Oba sta se v vojni v Bosni borila leta 1878 in se pri tem izkazala. Adolf je bi rojen leta 1902 in naj bil bratranec moje mame.²⁵

23 Angela Jenko, por. Svoljšák (1911), primožena h Kozinu v Virmaše.

24 V *Status animarum* je zapisano, da je Franc živel v Litiji in na Dunaju. Torej je bil Adolf verjetno sin Martina, ki je živel v Ljubljani; na viškem pokopališču so ga pokopali leta 1931, starega 85 let.

25 Pogovor, 29. 4. 2017.

V elektronskem pismu mi je Jure Svolfšák napisal: *Spomin mi seže v otroška leta, ko smo se ob nedeljah družili pri stari mami (pri drugi ženi Gašperja Jenka, op. TK): sestre s svojimi otroki in možmi. Lahko govorim le zase. Zdaj lahko rečem, da so se starejši pogovarjali sami, nas otroke pa poslali ven na vrt. Med vojno so bile črne bukve zakopane na vrtu, pa jih žal potem ni bilo več. Pr Franconu v Virlogu je bila še lesena bajta, tista prava iz brun in delno iz zidu, s podom na severu. Včasih je starološki potok tekel po vrtu mimo hiše, pa ga je teta Francka prestavila, da danes teče ob poti na Križno Goro. Čez potok je bila na zahodni strani hiše lesena brv. Kolikor mi je ostalo v spominu, se je menda stari ata Gašper pod ali ob brvi kopal in umival. V Franconovi bajti sta med 2. svetovno vojno živeli Marjana in Mica, Šuštarjevi. In prav zanju so mislili, da sta videli, kam so bile zakopane črne bukve, ki so zmanjkale. /.../*

Iz otroštva vem še pripovedovanja, da so ženske v hiši kleče molile, ker je Gašperja preizkušal hudobni duh, ki mu je vlekel dol odejo. Boril se je z njim na krušni peči in bil ves prepoten. Mama je tudi pravila, katere besede je njen ata govoril pri zagovarjanju. Ne znam jih ponoviti, kajti za vsako bolezen ali bolečino je izrekel druge besede.

Rekli so, da je Gašper Pr Bergantu (Mrušču, op. TK), kjer je bila včasih na Fari gostilna, po maši pa še kdaj posedal z župnikom (verjetno Matijem Mrakom, op. TK) in se pogovarjal z njim. Verjetno je pogovor tekel o duhovnih dimenzijah. Gašper s svojim zagovarjanjem ljudi in živali ni bil po volji katoliški srenji. Verjetno je bil zanje krivoverec. /.../

*Gašper je vozil hlode na železniško postajo na Trato iz Selške doline. Gašperja in njegovega konjiča mi je natančno opisal stari oče Boštjana Šifrerja iz Selc, lastnika podjetja Šibo. /.../*²⁶

V starološkem *Status animarum* sem zaman iskal kakršenkoli obrobni zapis o življenju in delu Gašperja Jenka, katerega družina je opisana pri Franconovi domačiji, Virlog št. 14, kasneje 2. To se zdi nenavadno, saj je bil dekan Matija Mrak natančen in vesten duhovnik. Tudi v *Kroniki župnije sv. Jurija Stara Loka* nisem našel zapisa o zdravilcu Gašperju Jenku.²⁷

*Naša mama Urška (roj. Jenko, por. Oblak, Majnikova s Kidričeve ceste, op. TK) je malokdaj govorila o svojem očetu Gašperju. Pripovedovala pa je, da je zgledalo, kot da je Gašper pri zdravljenju bolnih ljudi ali živali nekako vzel bolezen nase, zato je šel ležat, ko se je vrnil domov. Hudo se je znojil, zmedeno govoril in preganjal hudiče, ki so mu hoteli vzeti odejo. Pri tem je bilo domačih žensk strah.*²⁸

26 Svolfšák, Jure, elektronsko pismo, 27. 4. 2017.

27 *Status animarum* župnije sv. Jurija, Stara Loka in *Več kot tisoč let*.

28 Povedal Franci Oblak, Majnikov, Kidričeva c., 8. 5. 2017.

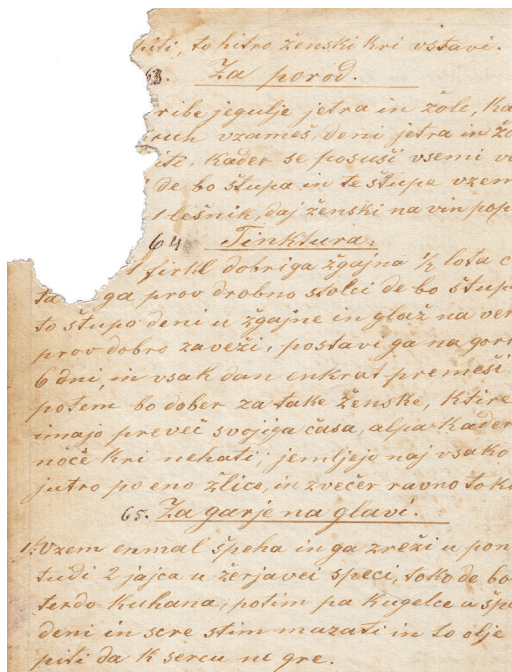
O rokopisnih padarskih bukvah

Originalne rokopisne bukve mi je prinesel Gašper Poljanec. Njegov ded jih je pred smrtjo izročil svoji hčeri Katarini - Katki, omoženi Mlinar, ki je živela Pri Enžkucu v Papirnici.²⁹ Po njeni smrti je bukve dobila hči Marjanca, por. Markič, ki živi v Naklem. Gašper Poljanec se spominja njene pripovedi, da je bila knjižica zataknjena za špirovec na podstrešju stare domače hiše. Odnese jo je k sebi domov in tako je ostala ohranjena. Prepis je bil pred najdbo v slabih pogojih. Manjkajo prve štiri strani. Ohranjene sprednje strani, pet do osem, so močno poškodovane, s sledovi mišjih zob, prav tako tudi zadnjih 13 listov.

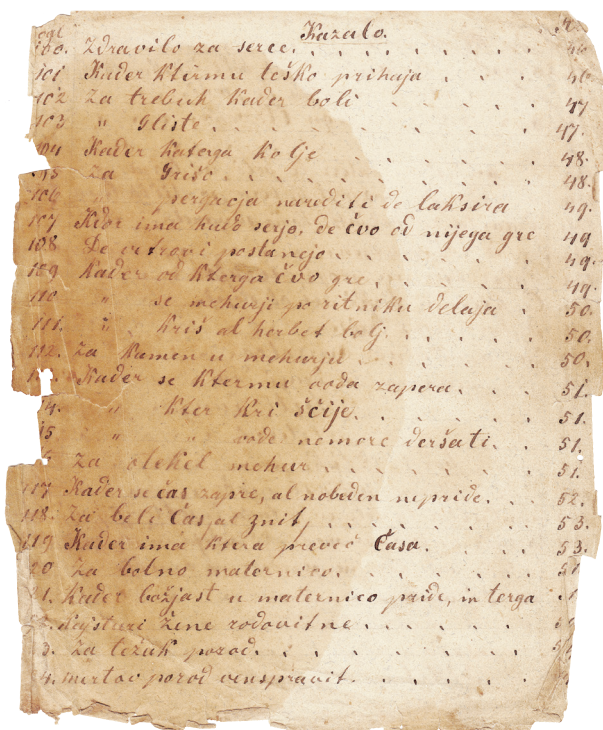
Dimenzije knjižice: višina 20 cm, širina 17 cm in debelina ohranjenega dela prepisa 11 mm. Knjižica je brez ovitka. Papir je slabše kakovosti, rjavkaste barve. Še slabše kakovosti je papir, na katerem je napisano kazalo. Naknadno vloženi list kazala je napisan na (verjetno) listu iz šolskega zvezka, kar dokazujejo obledela natisnjene vodoravne črte. List je po izmeri ožji od vezane knjižice prepisa. Ne najdem sledov kasnejše prevezave ali obrezovanja knjižice.

Prepisovalec oziroma avtor tega prepisa je neznan. Imel je smisel za obliko in red. Pred pisanjem je s svinčnikom narisal črte na zgornjem in levem robu strani, s čimer je ohranil skozi celotni prepis želeno obliko. Naslove »poglavij« je napisal z večjimi črkami kot ostalo besedilo in jih tudi podčrtal. Po obliki števil in intenzivnosti barve črnila sklepam, da tekočih števil k naslovom ni napisal prepisovalec, ampak kasneje druga roka. Ne izključujem možnosti, da je kazalo napisal Gašper Jenko, a je bilo iskanje kakšnega pisanja, ki bi bilo dokazano njegovo, doslej neuspešno. Prav tako ni izključeno, da bi zdravilec Gašper Jenko naročil izdelavo celotnega prepisa večjemu prepisovalcu, saj je v času nastanka imel že okoli 35 let.

29 Katarina - Katka (1908) je bila četrti otrok Gašperja Jenka in njegove druge žene Marije Langerholc. Rodila je tri otroke: Janeza, ki je bil zobozdravnik v Švici, Toneta, ki je ostal na domu in umrl v prometni nesreči s traktorjem, in Marjanco, pri kateri se nahaja zdravilska knjižica.

Vidni sledovi mišjih zob na 164. strani prepisa.

Prva stran Kazala.

Pregled pisave, jezika in vsebine je pomagal pri opredelitvi zdravilčevih zapisov. Pisava je izpisana, moška, ločila so večinoma na pravem mestu. Gre za enega mlajših prepisov po predlogi, ki je bila prepisana od prvotnih Lipičevih padarskih bukev iz leta 1810 oziroma po Košeninovem prepisu. Nastanek tega prepisa ni vpisan oziroma je bil mogoče vpisan na uničenih začetnih straneh. Umeščam ga v zadnjo četrtino 19. stoletja, kar dokazujejo pisava v gajici, dokaj pogosta raba nemških besed, na primer farba, flajšter, frišen, glidi, fajht, fistel, flus, cajt (menstruacija), leksira, kronf (golša), šlatat, šnufej, štrik, Tee (čaj) in starinske, večino- ma opuščene, slovenske besede:

božji žlak (možganska kap), kozlanje, kri ščije, kter(i)ga. V prepisu sem naletel na nekaj izrazov, ki (verjetno) izvirajo z južnega dela Gorenjske, npr. čvo (črevo), iz tem (s tem). Kljub naštetim značilnostim je treba poudariti, da je v prepisu za čas nastanka nemalo besed, ki kažejo na dokaj sodoben jezik: apetit, brinje, kašelj, korist, kozarec, nagelj, olje, rabiti, šmarnica. To potrjuje nastanek prepisa v zadnjem desetletju 19. stoletja.

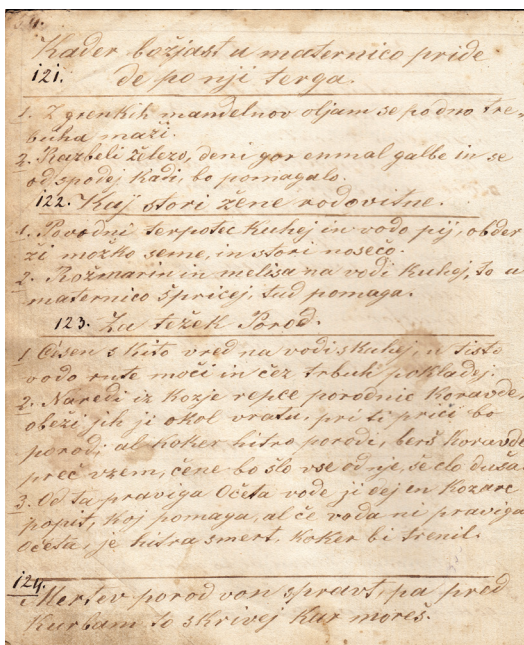
Zapis o predlogi, ki jo je prepisovalec uporabil, ni ohranjen. Iz vsebine in oblike sklepam, da obstaja velika verjetnost, da gre za prepis v 63. letniku *Loških razgledov* obravnavanih padarskih bukev, ki sem jih imenoval *Karlovske*.³⁰ Vsebinska primerjava obeh prepisov namreč kaže na izjemno podobnost. Cela poglavja so dobesedno prepisana. Nagibam se k možnosti, da gre za prepis tistega prepisa, ki ga je leta 1871 naredil Gregor Jereb Karlovški in ga v svojih zapisih omenja Marja Boršnik.³¹ Seveda tega ne morem ne potrditi in ne ovreči, saj Jerebov prepis velja za izgubljenega.

30 Košir, *Karlovske padarske bukev*, str. 159–172.

31 Boršnik, *Opombe*, str. 511–516.

O vsebini

Ohranjeni del prepisa se začne s torzom kazala, od stotega podnaslova na 46. strani (*Zdravila za serce*) do 149. na strani 65 (*Fistel*). V knjigi je pet poglavij, imenovanih *bukve*. Opisi vode (seči) so v delu, ki ni ohranjen od začetka. Mogoče je imel naslov *Prve bukve*, ki se končajo na 19. strani. Tu se začne naslednje poglavje, a brez vpisanega naslova, morda *Druge bukve*. V tem delu, na vsega poldrugi strani, je kratek opis delovanja srca in tipanje pulza. Vsebinsko je dokaj sodoben, primerljiv z zapisom v že omenjenih karlovških bukvah. Na 21. strani se začne najobsežnejše poglavje, verjetno *Tretje bukve*, z naslovom *Bolezni in zdravila*. Vsebuje 139 priporočil in navodil za zdravljenje. Razdeljena so po organskih sistemih: glava (vključno z lasmi in ušmi v njih), oči, ušesa, nos, usta z jezikom in zobmi, vrat z golšo, pljuča in ženske prsi, želodec in drugi trebušni organi, sečila, bolečine v hrbtu. Sledi še okoli 40 navodil za ukrepanje ob božjasti, možganski kapi, putiki (potigrom, podagra). Sledijo navodila, ki se nanašajo na bolezni rodil in reševanje zapletov pri težkem porodu. V tem delu so tudi navodila za zdravljenje bolezni kože in ran. Na 74. strani sledijo *Četrte bukve* z naslovom *Od vse sorte dreves*. V tem poglavju so na desetih straneh opisana drevesa in njih učinkovine. Po vsebini in obsegu se poglavje ne razlikuje od *Karlovških bukev*. *Pete bukve* obsegajo vse nadaljnje strani, najprej opis 57 zdravilnih zelišč in pripravkov na 73 straneh. Pri večini je poleg slovenskega vpisano tudi nemško ime v gotici, kar tudi kaže, da je prepis verjetno nastal pred letom 1900. Na zadnjih 22 straneh sledi še nekaj nasvetov za zdravljenje različnih bolezni. Knjiga obsega 180 strani. Ker nista ohranjena niti njen začetek niti zaključek, ne morem oceniti, kolikšen obseg je imel ta prepis v času nastanka. Ocenjujem, da ne več kot okoli 200 strani. V celoti ohranjene *Karlovške bukve* imajo 229 popisanih strani.

Besedilo na 54. strani, ki je identično z zapisom v *Karlovških bukvah*.

Zaključek

Škoda, da ni uspelo, da bi našli originalno pisavo zdravilca Gašperja Jenka. Tako ne morem potrditi, da je ohranjeni torzo Kazala napisal sam, čeprav je to zelo verjetno. Vsekakor je bil Gašper zanimiv možak, razmišljajoč in kljub temu družaben, a kot ljudski zdravilec skrivnosten. Mit o bližnjem sorodstvu z Adolfom Jenkom, eminentnim slovenskim plesnim učiteljem, je verjetno nastal iz pripovedi sorodnikov iz Ljubljane oziroma Kranja. Šele rodoslovni podatki, zbrani leta 2017, so pojasnili, da ne izhaja iz pevenske rodbine Jenkov.

Zahvala

Zahvaljujem se Gašperju in Bredi Poljanec, ki sta mi posredovala ohranjeni prepis in njegovo repliko v vezani obliki s podatki o zdravilcu Gašperju Jenku. Hvala tudi Juretu Svolfjšaku za pripovedi, družinsko deblo prednikov in družinske fotografije.

VIRI:

Upravna enota Škofja Loka, Matična služba

Mrliška knjiga Škofja Loka 1941–1945 (v nemškem jeziku)

Župnija sv. Jurija Stara Loka

Status animarum, vasi Pevno in Virlog

Pripovedi

Franci Oblak, Škofja Loka

Gašper in Breda Poljanec, Škofja Loka

Jure Svolfjšak, osebno in z elektronskimi pismi, 26. in 27. 4., 24. 5. in 9. 11. 2017, Škofja Loka

France Štukl, Škofja Loka

LITERATURA:

Boršnik, Marja: Opombe. V: *Zbrano delo/Ivan Tavčar*, Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1951.

Košir, Tone: Karlovske padarske bukve. V: *Loški razgledi* 63, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2016, str. 159–172.

Sterle, Meta: Ljudsko zdravilstvo na Loškem. V: *Loški razgledi* 37, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1990, str. 87–122.

Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki. 3, Stara Loka in njene hiše*. Ljubljana : Zgodovinski arhiv, 1996, 329 str.

Več kot tisoč let : kronika župnije sv. Jurija Stara Loka. Stara Loka [i. e.] Ljubljana : Salve, 2005, 672 str.

Zdravilčevi zapiski. Scan. Predgovor Gašper Poljanec, Zabrajda, 2007.

Summary

Folk healer Gašper Jenko and his manuscript barber surgeon's book

Gašper Jenko (1858-1941) was born in Peven, from where he was married in Virlog. His ancestors were researched by Gašper's grandson, Jure Svoljšak. The Jenko family came to Peven from Reteč. Several stories are preserved about them, written by Gašper's grandson Gašper Poljanec and included as a preface to the scanned edition of the book under present consideration. Healer Gašper was a specialist who consistently adhered to his habits, whether it was washing in the nearby stream, discussing spiritual matters and "snooping" with the Stara Loka priest, or playing cards with friends and placing small amounts in bets - hoping that he would one day get rich and repair the house, move the steam in front of the house ... He was one of the last in these parts to continue treating people and livestock with spells. His daughters recounted that after treating a patient or an animal, he had taken sick himself, so when he returned, he lay down on the stove, sweating profusely and arguing with demons who wanted to pull the blanket from him. This scared the local women so much that they prayed on their knees, begging the demons to leave him. He also used a "book of spells", which has not been preserved, and the handwritten barber's book, which probably originated before the end of the 19th century. This was preserved by his daughter, Katka, who married Enškus Papirnica. The barber surgeon's book is now kept by Gasper's granddaughter in Naklo. The front and back leaves of the book have not survived, so I could not ascertain the exact time of the transcript, the name of the transcriber, or the original scope. Part of the index, probably written later by another hand, is preserved. I do not rule out the possibility that the index was written by Gašper Jenko himself, but his handwriting is missing for confirmation. An examination of the contents indicates that it is a transcript of the Karlovac barber surgeon's book, which was created in 1851 and re-transcribed into Croatian in 1871.